

پست الکترونیکی و تحول استفتائات شرعی

حسین زینی‌وند

اشاره

امروزه پیشرفت علوم و تکنولوژی با سرعت هر چه بیشتر به پیش می‌تازد و با روند رو به رشد خود، زندگی و روابط انسان‌ها را در همه ابعاد اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی متحول می‌گرداند و به دلخواه و تمنای کسی آثار و مسیر خود را تغییر نمی‌دهد. علوم و فناوری ارتباطات، فاصله‌ها را از میان برداشته و دیگر دور دستی سرزمینی‌ها مانع دستیابی به فرهنگ‌ها نمی‌گردد و در این بین، اینترنت و پایگاه‌های جهانی اطلاع‌رسانی و امکانات جانبی آن همچون پست الکترونیکی تأثیر بسزایی در گسترش روابط انسانی و فراهم‌آوری زمینه تعامل فرهنگ‌ها و اندیشه‌ها دارد. یکی از آثار این ابزار نوین ارتباطی، تأثیراتی است که در فرآیند پاسخگویی به سؤالات شرعی از خود به جا می‌گذارد. این نوشتار به بررسی تأثیر پست الکترونیکی در مورد استفتائات مقلدان می‌پردازد و ضرورت ایجاد تغییرات مناسب در نحوه پاسخگویی را یادآور می‌شود.

رفع محدودیت‌ها

به طور معمول، مکلفان برای دریافت پاسخ سوالات شرعی خود حضوراً به دفتر مراجع تقلید مراجعه کرده و یا با تماس تلفنی و ارسال نامه به این امر اقدام می‌کنند. اما هر یک از این روش‌ها دچار محدودیت‌هایی هستند که از جمله می‌توان به مواردی همچون شرم و حیا در بیان سوالات شرعی مورد نیاز و ترس و خوف از پیامدهای طرح سؤال اشاره کرد. همه اینها در صورتی است که پرسشگر به آسانی بتواند با مراکز پاسخگویی به سوالات شرعی ارتباط برقرار کند. در غیر این صورت، عدم دسترسی به مراکز پاسخگو مشکل دیگری را نیز به مشکلات مکلفان می‌افزاید. اما به برکت وجود ارتباطات اینترنتی و پست الکترونیکی (ایمیل) این مشکلات تا حد زیادی رفع شده است؛ زیرا در این‌گونه سوالات و استفتائات، نه نشانی معینی از کاربر در دست است و نه نام و نشان واقعی او در معرض افشاست. از این رو، کاربر ریزترین مسائل زندگی خصوصی و احوال شخصی خود را مطرح کرده و حکم شرعی آن را جویا می‌شود. ممکن است بسیاری از این سوالات به مسائل زناشویی و احکام جنسی مربوط شوند، اما کاربران با فرهنگ‌های گوناگون و اطلاعات دینی مختلف، سوالات شرعی خود را به راحتی مطرح کرده و پاسخ مناسب را دریافت می‌کنند.

پرسش از فلسفه احکام

از آنجا که کاربر در پرسش‌های اینترنتی، هیچ خطری برای طرح سؤال و ایراد خود احساس نمی‌کند، گذشته‌ترین نقدهای خود را نسبت به فلسفه، کاربرد و مدارک احکام شرعی ابراز می‌نماید و از محققان مربوطه توضیح و تفصیل لازم را می‌طلبد. امروزه کاربران، آثار اجتماعی و سیاسی و حتی آثار فردی احکام شرعی را تحلیل کرده و به آن انتقاد وارد می‌کنند و در مورد فلسفه بسیاری از احکام تعبدی سؤال نموده، جویای مدارک احکام بر اساس قرآن کریم هستند. همچنین، تفاوت‌های احکام شیعی و سنی در مناطقی که این دو گروه با هم زندگی می‌کنند، مورد سؤال قرار گرفته و مدارکی از کلمات قرآن و پیامبر اکرم (ص) برای بیان حکم طلب می‌کنند. افزون بر این، در مورد احکام مربوط به زنان و

اختلاف تکالیف زن و مرد ایراداتی وارد می‌کنند و در خصوص ارتباط مسلمانان با پیروان دیگر ادیان و مسائل حقوقی میان آنها نیز سؤال‌ها و اشکال‌های گوناگونی را ابراز می‌دارند.

این‌گونه سوالات، تحولی مبارک در نحوه دینداری چنین افرادی است که می‌خواهند با نگرشی بازتر حقایق دینی را بفهمند. اما همین امر، ضرورت تغییر در نحوه پاسخگویی به استفتائات شرعی را یادآور می‌شود. پاسخ به این دست سوالات باید با حوصله، مستدل و مستند و دقیق بوده و با خصیصه نقدپذیری همراه باشد تا تأثیر مطلوبی را بر جای نهد.

این پاسخ‌ها باید با در نظر گرفتن فضای فکری کاربران که در محیط‌های مختلف اعتقادی و فرهنگی قرار دارند و از منظرهای متفاوت به احکام دینی می‌نگرند، ارائه گردد. ضمن اینکه بایسته است از وضوح و تفصیل کافی برخوردار بوده، با استفاده از مثال‌های متناسب ابهام کاربر رفع شود.

گفتنی است که بخش پاسخ به سوالات پایگاه

حوزه‌نت در این زمینه تلاش فراوانی نموده و در این قسمت، پاسخ‌های مستدلی را فراهم آورده است؛ چنان که گاهی مکاتبات و مناظرات با کاربران به درازا کشیده شده و بسیاری از آنان پس از چندین بار سؤال سرانجام از پاسخ‌های داده شده اظهار رضایت و سپاسگزاری کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که این بخش از پاسخگویی از حساسیت زیادی برخوردار است و نمی‌توان به سادگی از کنار آن گذشت.

اختلاف فتوا

امروزه به برکت سایت‌هایی فراوان پاسخگوبه سوالات شرعی، این امکان برای کاربران فراهم آمده که با سهولت با چندین پایگاه مرتبط باشند و گاهی یک پرسش را

به چند پایگاه ارجاع دهند. که این امر، هم برای کاربران ثمرات مفیدی را در پی دارد و هم فرصت مناسبی را برای محققان و پایگاه‌های اینترنتی و مراکز پاسخگو فراهم می‌آورد.

به طور طبیعی، ممکن است مراجع تقلید فتاوی گوناگونی درباره یک مسئله شرعی داشته باشند، اما این موضوع هر چند در نزد اهل علم کاملاً طبیعی و عادی است، ولی برای بسیاری از کاربران سؤال برانگیز و موجب تحیر و سردرگمی است. از این رو، در فضای رسانه‌ای جدید باید به این مسئله توجه داشت و ضمن پاسخ به سوالات شرعی، علت اختلاف فتوا و دیدگاه‌های فقهی را نیز به گونه‌ای مستدل تبیین کرد.

سرعت عمل

یکی از آثار ورود پایگاه‌های اینترنتی به فضای پاسخگویی به سوالات شرعی، بالا رفتن سرعت عمل مراکز استفتائات شرعی است. بسیاری از سوالات شرعی به سرعت، تاریخ مصرفشان به سر رسیده و در پاسخگویی نمی‌توان حتی اندکی درنگ کرد. از این رو، پایگاه‌های پاسخگو در این زمینه باید فاصله دریافت سؤال و ارسال پاسخ را به حداقل رسانده و با سرعت هرچه تمام‌تر اموری مانند: آماده‌سازی پاسخ، ترجمه و تایپ و ارسال را در کوتاه‌ترین فرصت ممکن انجام دهند و از سوی دیگر، با دقت و حساسیت، آفت‌ها و آسیب‌های مختلف را که بر اثر سرعت در عمل ممکن است دامن‌گیر آنان شود، به حداقل برسانند.